

Illés György

A badacsonyi Szegedy-ház

Kisfaludy Sándor 1772–1844

Szegedy Róza háza ott áll a Badacsony lejtőjébe ágyazottan a régi fák között. Árkádos épület, hófehér falakkal, sötét, nyikorgó falépcsőkkel. Takaros öreg ház. Lila virágok a romantikus kertben, ahol egykor Róza várta távoli kedvesét.

A badacsonyi ház ma múzeum. A boldogságot, „A boldog szerelem" énekeit és dalait idézi, melyek ihletője Kisfaludy Sándor felesége, Szegedy Róza volt.

Itt látták meg egymást először. A legenda szerint leültek a Rózsakőre, háttal a Balatonnak. Márpedig a jóslat szerint az a két fiatal, aki a víznek hátat fordítva itt ábrándozik, előbb-utóbb egybekél.

A jóslat beteljesedett, de hosszú évek múltán.

Kisfaludy Sándor rövidesen Bécsbe utazott, aztán Milánóba vezényelték, ahol fogságba esett. Már vitték is a távoli provence-i kisvárosba, Draguignanba. Alig érkezett oda, alig szállásolták el egy öreg házaspárnál, rögtön megszólította a szűk utca túlsó oldalán, – az erkélyen át – Caroline D' Esclapont-t. A karcsú, szőke, hűvös és halvány idegen lányt, akinek ágya fölött Petrarca múzsája, Laura képe függött. Caroline hárfán játszott, és latin költők verseit szavalta. Latinul beszéltek egymással: a szőke hölgy és az izzószemű barbár költő. Kamarazeneesteken a férfi hegedült, és néha idegen táncokat is járt, s Caroline ámulattal nézett fel rá.

Tanácsára Kisfaludy klasszikus mértékben kezdett verselni anyanyelvén, és külön formákat keresett lírai füzéreinek.

Caroline éppúgy élvezte e verseket, mint a zenét. De természetesen nem értette azokat.

Vajon mit tudott minderről Szegedy Róza? Ott ült törékeny székén, a zöldcsempés kályha mellett. És szavalta magában: *Ülj mellém a kandallóhoz, fel van szítva melege.*

Leveles vajas tésztát sütött, és eltette a rácsos pohárszékébe. Hátha hazajön, mire jó omlóssá válik? Ült íróasztalánál, és levelet írt neki: messze Franciaországba! Utazókra bízta, vándor kereskedőkre, akiknek

titkos útjaik voltak. Nem tudni, Kisfaludy Sándor valaha megkapott egyet is közülük?

Ősszel, amikor a madarak dél felé repültek, Róza gyakran lekísérte édesanyját a pincébe, ahol megtanulta a pálinkafőzés fortélyait. Nyilván meg is kóstolta a rózsásaranyszínű, kicsit füstös borpárlatot, amely titokzatosan édes és kissé kesernyés volt már, akár ez a magányos szerelem.

Az idő lassan eljárt felette. Róza már elmúlt 22 éves, minden barátnője elkelt.

*

Eközben Caroline D' Esclapont cselszövés középpontjába került. A kamaraestek rendszeres látogatója, egy városi tisztviselő megtudta, hogy Caroline értékes rubinnyakláncot örökölt édesanyjától. A sápadt és kissé púpos ember elhatározta, hogy megszerzi magának. A lányt? Vagy az ékszert? Talán mindkettőt! Mindenesetre följelentette a gyanús idegent, Kisfaludy Sándort, kémkedésért. Feltételezése szerint a tengerpart közelében csábító alkalom nyílik erre. Arra kérte a párizsi központot, vigyék az ország belsejébe a magyar nemes foglyokat, akik minden bizonnyal összeköttetésben állnak az angolokkal.

Ez meg is történt. A foglyokat egy szép napon kényelmes, „becsületszóra való" fogságukból nehéz rabságba vetették, és ismeretlen helyre szállították őket.

Mit érzett meg ebből Róza? Álmodott-e éjszakánként a költőről, aki hideg földön vagy szalmán, istállókban hált?

Hallgat a keskeny faágy.

Rózáról két portré maradt fenn. Az első gyermekesen telt, pisze orrú, csodálkozó, kék szemű hölgyet ábrázol. Egy későbbi olajfestmény (Lascaris aláírással), éles, kicsit ravaszkás, okos asszonyi arcot mutat. Orcái teltek. Fürkésző tekintete s ajkai némán hallgatnak az akaratos áll fölött.

Mert Róza álmodozva várta, hogy a férfi visszajöjjön. Jobban, mint Caroline, aki szintén ragaszkodott hozzá. Ő is visszavárta Kisfaludyt a száműzetésből, már szökött volna vele Angliába. Szabadulását Caroline intézte el körmönfont módon, egyik barátnőjén keresztül, aki jó ismeretségben állt Barras-val, a Direktórium befolyásos tagjával. De Kisfaludy jobbnak látta, ha engedélyt kér a hazatérésre, ezt meg is kapta.

– Miért? – kérdezzük töprengve ma, hiszen a Napóleon-korabeli művelt francia hölgy női fölényével, politikai tájékozottságával messze fölülmúlta a túróspitét sütő, pálinkát főző Rózát.

A költő mégis hozzá tért vissza. Miért?

Róza értette a verseit. Kívülről fújta őket, még le is másolta gyöngybetűkkel. Ez az, amire Caroline D'Esclapont képtelen lett volna…

Később egy tengerésztiszt oldalán, négy gyermek anyjaként azon kesergett, hol követte el a hibát?

*

Kisfaludy Sándor a bécsi udvarnál a magyar testőrség tisztje volt, amikor 1795 őszén a badacsonyi szüreten megismerkedett Szegedy Rózával, Szegedy Ignác zalai alispán szép, gazdag és kulturált leányával. Kieveztek hajnalban a tóra, akkor csókolták meg először egymást. Kisfaludy később is megfordult Badacsonyban.

Mielőtt Milánóba ment, ellátogatott Zalába, búcsút venni Rózájától. Arra számított, hogy talán megkérheti a lány kezét. De Szegedy Róza „némi hidegséget mutatott viseletében", és kiadta útját.

Hiába, a pletyka gyorsabban száll, mint a sóhajtás, és a hírhedt bécsi táncosnőről, Kisfaludy szeretőjéről még Badacsonyban is beszéltek.

Kisfaludy lehangoltan utazott új állomáshelyére, Milánóba. Innen írta barátjának, hogy Róza megnyeréséért kész volna ezerszer megküzdeni. Nemsokára a Milánót megszálló napóleoni csapatok fogságába esett, és mint hadifoglyot, 1796 nyarán Dél-Franciaországba hurcolták. Draguignanban élt mindaddig, míg a hadifoglyokat másik helyre szállították. Függetlenül attól, hogy Caroline-nek udvarolt, fogságából hazavágyott, hiúságát bántotta, hogy kikosarazták. Gyötörte a badacsonyi szüret kínos emléke, amikor visszautasították. Gyakran üzengetett tisztelettel Szegedy Rózának.

A trubadúrok földjén kezdte írni legsikerültebb és legnépszerűbb munkájának, a *Himfy szerelmei*nek első részét, amelynek *A kesergő szerelem* címet adta. A versciklusban Róza kezéért epekedik.

Fogsága után ismét hadba szólították. Egy veszedelmes ütközet előtt a kész *Himfy*t – mely kétszáz dalból és húsz énekből áll – elküldte Rózának azzal, hogy csak akkor bontsa fel, ha „hívének" halálhírét veszi.

Amikor a hadifoglyokat szabadon bocsátották, egy ideig új állományhelyén, Klagenfurtban tartózkodott, majd részt vett a Rajnamenti véres ütközetben.

De Ámor a Mars mezején megoltalmazta.

Hamarosan otthagyta a katonaságot. Lemondott rangjáról, és hazatért Magyarországra. 1800-ban megismerkedésük ötödik évfordulóján oltár elé vezette Szegedy Rózát.

De nem várt bonyodalom következett: kiderült, hogy házasságuk érvénytelen. Tudniillik harmadízben rokonok voltak. Némi kérelmezések után a veszprémi püspök megadta az engedélyt, ekkor ismét megesküdtek, immár végérvényesen.

Rózával letelepedett ősei földjén, Sümegen. *Nem tudós, nem literátor, előbb katona, most mezei gazda* – írja magáról. A *Himfy szerelmei*nek második részében, *A boldog szerelem*ben, a falusi élet idillikus képét tárja elénk: mezei munkát, a csendes, meditációra alkalmas órákat. S a versek mögött szeretett hitvese áll, a legműveltebb, legcsodálatraméltóbb asszony, kit a költő addig megénekelt, s kit férje „mióta összeköté kezeiket a főpap" még inkább imád.

Mindössze egyszer vált meg tőle hosszabb időre, az utolsó nemesi fölkelés idején, amikor József nádor maga mellé vette hadsegédnek. *A házas ember, ha feleségét szereti, csak szélkatona* – írta feleségének s megfogadta – *ha ismét ölelhetlek, sem a dicsőség, sem a hazafiság, semmi virtus, de még a mennyország sem ragad ki többé karjaidból.*

Több mint negyven évig éltek együtt. 1832 májusában a halál vetett véget házasságuknak. Szegedy Róza lánykorában sem volt egészséges, asszonyként meg, „előbb ritkán, azután sűrűn, végül állandóan betegeskedett". Gyermekük nem született. Csonka végrendeletében Kisfaludy úgy emlékezik meg róla, hogy életében senki, sem nemzete és hazája, sem királya, sem a szerencse, sem holmi könnyű állások nem segítették, egyedül csak kedves felesége, Szegedy Rozália.

Ennek a legendás hírű asszonynak és házasságának őrzi emlékét a badacsonyi Szegedy Róza ház.

Epilógus

A kesergő szerelem, A boldog szerelem, e két nagy ciklus örök, sírig tartó, holtomiglant feltételez. A valóság azonban más. Szegedy Róza meghalt, s *A boldog szerelem* Himfyje hatvankét esztendős korában újra megnősült, elvette a húszéves Vajda Amáliát. Az ifjú hitvesről írja édesapja egy Kisfaludynak címzett levélben: *veled talán két évig minden örömtől megfosztva, mintegy rabságban töltötte szomorú éveit.* Az új asszony két év múlva meghalt, és az öreg költő talán harmadszor is megnősülne, ha egy újabb haláleset nem vet véget vágyódásának. Mihály öccse leánygyermekét, Terikét választotta ki, és szándékát talán végre is hajtja, ha a „szőke fejű", „pozsgás képű" lány bele nem hal egy bál utáni hűléses betegségbe. Mit keresett, hajszolt űzött a szerelemben az ifjú, a középkorú, az öreg Kisfaludy?

Himfy beteljesületlen vággyal szívében hunyta le szemét hetvenkét esztendős korában Sümegen.